DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-668-6-6

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ТРЕТЬОГО РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Гриліцька А. В.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту, маркетингу і туризму,
Херсонський національний технічний університет
м. Хмельницький, Україна

Третій рівень вищої освіти є важливою складовою формування наукового, інноваційного та інтелектуального потенціалу держави. Саме на цьому рівні здійснюється підготовка дослідників, здатних не лише відтворювати наявні наукові знання, а й створювати нові, пропонувати інноваційні рішення та інтегрувати результати досліджень у розвиток економіки й суспільства.

Для України питання розвитку третього рівня вищої освіти набуває особливого значення в умовах масштабних суспільних трансформацій, воєнних викликів та європейської інтеграції. Сучасний український університет має формувати не ізольованого дослідника, а фахівця, інтегрованого в національний та міжнародний науковий простір.

Одним із ключових напрямів такого розвитку є інтернаціоналізація аспірантури. Вона передбачає не лише залучення іноземних партнерів чи участь здобувачів у академічній мобільності, а системне включення міжнародного компонента до освітньо-наукової підготовки. Йдеться про спільні дослідження, міжнародні публікації, участь у конференціях, стажуваннях, дослідницьких мережах, міжнародних проєктах та розвиток співпраці між науковими керівниками різних країн.

Важливим стратегічним орієнтиром для України є інтеграція до Європейського дослідницького простору (European Research Area, ERA). У січні 2026 року Міністерство освіти і науки України затвердило Дорожню карту інтеграції України до Європейського дослідницького простору до 2027 року. Документ визначає напрями поглиблення участі України в європейській дослідницькій системі та посилення міжнародної співпраці [1].

Важливим інструментом цієї інтеграції є програма Horizon Europe. Україна є асоційованою країною програми, а українські наукові та інноваційні організації можуть брати участь у ній на умовах, співставних з учасниками з держав – членів ЄС. Європейська Комісія також підтримує діяльність Horizon Europe Office в Україні, спрямовану на поширення інформації про можливості фінансування, технічну підтримку заявників та зміцнення мережі українсько-європейської співпраці [3].

Для здобувачів третього рівня це створює нові можливості. Аспірант поступово переходить від ролі виконавця індивідуального дисертаційного дослідження до активного учасника міжнародного дослідницького середовища. Участь у проєктах дає можливість отримувати досвід роботи в міжнародних командах, розвивати навички проєктного менеджменту, академічного письма, презентації результатів досліджень та комунікації з представниками різних наукових шкіл.

Водночас інтернаціоналізація третього рівня вищої освіти в Україні має низку суттєвих викликів. До них належать недостатній досвід частини університетів у міжнародній проєктній діяльності, обмежені фінансові та інфраструктурні можливості, мовні бар'єри, вимушена міграція науковців і здобувачів, нерівний доступ до дослідницької інфраструктури та ризик відтоку молодих науковців за кордон.

В умовах війни особливої актуальності набуває стійкість українських університетів. Для переміщених та постраждалих закладів вищої освіти міжнародна співпраця може бути не лише інструментом академічного розвитку, а й механізмом збереження наукового потенціалу, підтримки дослідницьких команд та відновлення інституційної спроможності.

Сучасні міжнародні ініціативи дедалі більше орієнтуються саме на зміцнення дослідницького менеджменту українських університетів. Європейська Комісія у фокусі співпраці на 2026–2027 роки визначає серед пріоритетів посилення інтеграції України до Європейського дослідницького простору через участь у Horizon Europe, інституційні партнерства, доступ до дослідницької інфраструктури та розвиток спроможності університетів у сфері управління дослідженнями [4–6].

Позитивною тенденцією є також розвиток нових моделей підготовки здобувачів третього рівня. У 2026 році МОН України запустило модуль проєктної аспірантури в системі URIS у межах експериментального проєкту з підготовки докторів філософії. Такий підхід посилює орієнтацію підготовки аспірантів на конкретні дослідницькі проєкти та результати наукової діяльності [2].

Перспективним напрямом є поєднання інтернаціоналізації із цифровізацією наукової діяльності. Цифрові платформи дають змогу проводити міжнародні дослідження, організовувати дистанційну співпрацю, брати участь у міжнародних семінарах і конференціях, користуватися відкритими науковими ресурсами та підтримувати професійні зв'язки незалежно від фізичного місцезнаходження дослідника.

Окремої уваги потребує відповідальне використання штучного інтелекту в підготовці молодих науковців. Аспіранти мають отримувати не лише технічні навички роботи з цифровими інструментами, а й розуміння принципів академічної доброчесності, авторства, перевірки достовірності інформації, захисту даних та відповідального використання результатів, створених із застосуванням ШІ.

Таким чином, сучасна модель третього рівня вищої освіти в Україні має поступово трансформуватися від переважно національно орієнтованої системи підготовки дисертантів до відкритої міжнародної дослідницької екосистеми. Її основою повинні стати якісна наукова підготовка, міжнародне партнерство, академічна мобільність, участь у міжнародних проєктах, розвиток дослідницьких компетентностей та інтеграція до Європейського дослідницького простору.

Отже, інтернаціоналізація є одним із ключових чинників становлення та подальшого розвитку третього рівня вищої освіти в Україні. Її значення особливо зростає в умовах війни, європейської інтеграції та необхідності відновлення наукового потенціалу держави.

Пріоритетними напрямами розвитку доцільно визначити: розширення міжнародної академічної мобільності; залучення аспірантів до міжнародних дослідницьких проєктів; розвиток партнерства українських університетів із закордонними закладами освіти та науковими установами; підвищення проєктної спроможності університетів; інтеграцію до Європейського дослідницького простору; розвиток цифрових та англомовних компетентностей молодих науковців; упровадження принципів відкритої науки та відповідального використання штучного інтелекту.

У цьому контексті третій рівень вищої освіти має розглядатися не лише як завершальний етап формальної освіти, а як стратегічний механізм формування нового покоління українських дослідників, здатних працювати в міжнародному науковому середовищі та брати участь у відновленні й розвитку України.

Література:

1. Міністерство освіти і науки України. Затверджено Дорожню карту інтеграції України до Європейського дослідницького простору до 2027 року. 2026.
2. Міністерство освіти і науки України. Від ідеї до заявки: в системі URIS запрацював модуль проєктної аспірантури 2026 року.
3. European Commission. International cooperation with Ukraine in research and innovation. Horizon Europe. 2025-2026.
4. European Commission. International Coalition for Science, Research and Innovation in Ukraine.2025–2026.
5. European Commission. The Communities of interest: Focus for the period 2026-2027. Research and Innovation. 2026.
6. European Commission. International coalition launched to support Ukraine’s research and innovation ecosystem. 2025.